

Centenari del naixement de Montserrat Vayreda. — El 2024 el Departament de Cultura de la Generalitat va decretar l'Any Montserrat Vayreda per commemorar el centenari del naixement de l'escriptora, nascuda a Lladó (Alt Empordà) el 28 d'agost de 1924.

La Institució de les Lletres Catalanes ha coordinat al llarg de l'any una ben acurada programació. Institucions, associacions diverses, escoles i instituts s'han afegit a la celebració i han acollit conferències, taules rodones, presentacions de llibres, recitals poètics i musicals, representacions teatralitzades... La resposta ha estat agradablement positiva. Es tractava de difondre l'obra i la personalitat d'una escriptora remarcable, que si bé va ser reconeguda i estimada a la seva terra, l'Empordà, com a poeta, cronista i activista cultural, era pràcticament desconeguda a les altres terres de parla catalana; com hem pogut constatar aquest any que hem divulgat la seva obra arreu: moltes són les persones que s'han sorprès de la rellevància i personalitat d'una poeta que els era totalment desconeguda. És en aquest sentit, creiem, que les commemoracions i els centenaris fan una tasca determinant en un país en què els escriptors en llengua catalana han estat silenciats o menystinguts durant dècades.

Hem de destacar la publicació de quatre llibres de l'autora al llarg de l'any i, també, congratular-nos-en: l'inèdit *Vayreda & Sibecas. l'amistat entre el traç i el vers* (Braú ed.) amb poemes de Montserrat i dibuixos del pintor Joan Sibecas; *Els pobles de l'Empordà* (Braú ed.) amb un poema per a cadascun dels pobles de l'Alt i del Baix Empordà, on destaca la idiosincràsia o els trets més rellevants de cada lloc; *Un color per cada amic* (Llibres del Segle), publicat anteriorment en una primera edició de bibliòfil avui introbable, i *La cinta del camí*, una antologia poètica amb un apartat biogràfic i un estudi de la poesia vayrediana, editat per la Diputació de Girona dins la col·lecció Josep Pla.

Pels volts de Sant Jordi, la veu de Montserrat va ser present al Parlament de Catalunya, on es van fer lectures dels escriptors de l'any. I a Girona, a l'esmorzar literari dels Serveis Territorials amb presència d'editors i llibreters, la mateixa diada se'm va convidar a fer la glosa de Vayreda.

Cal esmentar també una iniciativa sorprenentment amable com va ser la del bateig d'un vagó dels ferrocarrils catalans amb el nom de Montserrat Vayreda i l'edició d'un vídeo curt que acompanyava els viatgers durant el trajecte.

Una jornada acadèmica a la Universitat de Girona va propiciar que es fessin estudis i aportacions originals sobre la trajectòria vital i l'obra de l'autora, emmarcada en el seu context històric i social. Totes les intervencions seran aplegades en un volum que es publicarà properament.

L'exposició itinerant «Somio obrir camins entenedors», organitzada per la Institució de les Lletres Catalanes, presenta de forma amena la trajectòria vital i literària de l'autora. Ha estat acollida en diferents biblioteques, organismes i associacions al llarg de l'any 2024; en cada cas hi hem realitzat visites comentades. L'exposició continuarà itinerant pel territori català durant l'any 2025 i així poder arribar als llocs que la sol·licitin. Ja entrats en l'any 2025 les activitats dedicades a Montserrat Vayreda continuen encara estenent-se arreu del territori en aquells llocs que programen conferències, clubs de lectura, o que volen comptar amb l'exposició.

En aquest sentit, precisament el 8 de febrer de 2025 es va estrenar el que serà la ruta literària «La Figueres de Montserrat Vayreda», que resseguirà els llocs més emblemàtics de la seva vida a la capital de l'Alt Empordà, on va viure i on va morir el 2006.

En fer la valoració de l'Any Montserrat Vayreda, podem afirmar que s'han complert amb escreix els objectius que ens vam proposar a l'inici de l'any. La commemoració ha permès que la persona, la trajectòria i l'obra literària siguin conegudes i valorades arreu del país. Aquest era un dels principals objectius del centenari de l'escriptora: situar una dona i una poeta singular al lloc que li correspon en el context de la literatura catalana contemporània.

Perquè tot i que Vayreda va iniciar la seva trajectòria com a poeta a Barcelona, va publicar-hi el seu primer llibre *Entre el temps i l'eternitat* (1955) i es va moure aleshores en l'ambient intel·lectual de la capital, on va participar en recitals de poesia al costat de poetes de primer ordre com Carles Riba, ella va

triar centrar-se en l'Empordà, viure-hi i crear-hi la seva obra. I ja sabem que a un autor o autora de comarques, sense una presència visible a la capital, li és molt difícil arribar al gran públic i encara menys si és dona i escriu poesia en un context de postguerra amb greus dificultats per publicar en català.

Montserrat Vayreda va voler fer-se una veu pròpia en poesia: «Si amb la veu pròpia el pots cantar (un instant del teu viure) no vulguis manllevar-la», diu en un poema, i ja des del seu primer llibre va lluitar per tenir un estil personal i desfer-se de possibles influències.

La seva poesia és un cant a l'esperança, a l'optimisme i al vitalisme com a filosofia de vida. La naturalesa era per a ella «l'única que pot salvar-nos de morir asfixiats damunt l'asfalt» i l'esperança el que salva l'ésser humà de morir ofegat en la tristesa i en les contrarietats. La seva poesia és essencial, variada en les formes, íntima i reflexiva, però també planera, entenedora. És l'obra de tota la vida d'una dona sempre a punt per copsar la bellesa de l'instant fugisser o reviuire els records del passat que “tot s'ho enduu” i transformar-los en matèria poètica.

Anna Maria VELAZ SICART

Comissària de l'Any Montserrat Vayreda

Centenari de la mort de Joan Salvat-Papasseit. — El 7 d'agost de 1924 traspassava a Barcelona Joan Salvat-Papasseit. Tot i no haver complert encara els trenta anys, deixava un llegat amb una notable producció no només com a poeta i prosista, sinó també com activista cultural. Amb motiu de l'efemèride la Generalitat de Catalunya va decretar el 2024 Any Salvat-Papasseit i en va nomenar comissari Ferran Aisa, un dels màxims especialistes en la seva figura. El centenari ha tingut una doble funció: d'una banda ha servit per a donar a conèixer la ideologia i el compromís social de Salvat, aspectes no sempre prou divulgats de la seva trajectòria vital; de l'altra, ha donat una nova embranzida a la seva obra literària, tant en prosa com en vers, gràcies a les reedicions, traduccions i estudis.

D'entrada, cal destacar les dues noves edicions que abasten la totalitat de l'obra poètica salvatiana. De la primera, *Poesia completa*, a càrrec d'Edicions 62, n'ha tingut cura Jordi Cornudella i està prologada per Enric Casasses. La segona, *Poeta amb majúscula*, és una coedició de Lo Diable Gros i Godall Edicions; a cura de Jordi Martí Font, a més de comptar amb un epíleg de Ferran Aisa i Mei Vidal, recupera el pròleg històric (i encara ben útil) de Joan Fuster aparegut el 1962 a *Poesies*, que aplegava, per primera vegada, la producció en vers de Salvat. Dues edicions de factura ben distinta pel que fa als objectius i a la metodologia emprada. Quant als poemaris, només s'ha reeditat, i això és de dordre, *La rosa als llavis*. Així, Edicions Bromera, dins la longeva col·lecció «Els Nostres Autors», n'ha fet una edició orientada al públic de secundària, que incorpora una introducció didàctica d'Anna Perera Roura; altrament, l'edició de l'Associació de Bibliòfils de Barcelona, que compta amb unes il·lustracions de Narcís Comadira, té la particularitat de ser bilingüe, amb la traducció dels poemes a l'anglès per part de Dominic Keown. També s'ha reeditat *Mots propis*, que compila els aforismes que Salvat havia publicat entre 1917 i 1919 a la revista *Un enemic del poble* i que es van aplegar per primera vegada el 1975 a cura de Josep Miquel Sobré; aquesta nova edició, de Lo Diable Gros i Godall Edicions, compta amb un pròleg de Jordi Martí Font i unes il·lustracions d'Amat Pellejà. La dedicació de Salvat als lectors més joves no ha estat oblidada en aquesta efemèride i Pere Martí Bertran ens ha ofert un volum llargament esperat, *Obra literària infantil*; amb il·lustracions de Maria Espluga, Martí Bertran recull i estudia aquest vessant poc conegut de la producció salvatiana. Un volum bellament editat per El Cep i la Nansa, que també ha publicat *Joan Salvat-Papasseit. Petits poemes*, una selecció de textos emblemàtics del poeta efectuada per Pep Molist i il·lustrada per Christian Inaraja.

Pel que fa a les traduccions de l'obra de Salvat, cal remarcar *Fum de fàbrica*, la versió al català que ha efectuat Jordi Martí Font de l'original castellà; es tracta d'un aplec d'articles amb finalitats regeneracionistes i que fou el primer llibre de l'autor que va veure la llum. Coedició de Manifest Llibres i Lo Diable